

Magdalena Wiercioch

Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Ekonomii
Katedra Finansów i Rachunkowości
magdalena.wiercioch@ur.edu.pl

RACHUNKOWOŚĆ KREATYWNA A GRANICE PRAWA

Streszczenie: Artykuł porusza problematykę różnic definicyjnych pomiędzy pojęciami rachunkowości kreatywnej, agresywnej i oszukańczej. Stanowi próbę uporządkowania chaosu terminologicznego w literaturze, która dopuszcza zamienne stosowanie wymienionych pojęć, a która to może niesłusznie wprowadzać odbiorców sprawozdania finansowego w błąd. Odnosi się do poszczególnych rodzajów definicji i w końcowym rozrachunku identyfikuje najczęściej powtarzające się przyczyny przekraczania granic prawa w rachunkowości.

Słowa kluczowe: rachunkowość, kreatywna, agresywna, oszukańcza, granice prawa.

JEL Classification: M4, M40, M41.

Wprowadzenie

Postępująca globalizacja, rozwój gospodarek, a co za tym idzie, potrzeba ujmowania coraz bardziej skomplikowanych i złożonych operacji gospodarczych stały się jedną z przyczyn upadków takich gigantów, jak Enron czy Worldcom. Upadki te poddały w wątpliwość niektóre rozwiązania stosowane w rachunkowości, m.in. związane ze sposobami ustalania wyniku finansowego, który częstokroć jest dla inwestorów podstawowym źródłem informacji o funkcjonowaniu przedsiębiorstwa. Do użycia weszły nowe pojęcia, takie jak rachunkowość kreatywna, agresywna i oszukańcza, których definicje nie są w literaturze jednoznaczne.

Celem opracowania będzie zdefiniowanie wymienionych pojęć wraz ze wskazaniem najistotniejszych różnic pomiędzy poszczególnymi definicjami oraz określenie motywów działania osób, które decydują się na przekraczanie granic prawa w rachunkowości. Pejoratywne zabarwienie definicji wyrażenia „rachun-

kowość kreatywna” może bowiem wpływać bezpośrednio na odbiorców sprawozdania finansowego i ich postrzeganie całego procesu rachunkowości. Zgodnie z tymi obawami autorka opracowania stara się odpowiedzieć na pytanie, czy definicje omawiane w literaturze przedmiotu w ostatnich latach (w szczególności po 2010 r.) są spójne.

1. Istota rachunkowości kreatywnej

Skandal związany z fałszowaniem dokumentacji finansowej przedsiębiorstwa energetycznego Enron, który wybuchł w 2001 r., stanowił punkt zwrotny w dyskusjach na temat prawdziwości danych dostarczanych przez rachunkowość. W procesie sądowym dotyczącym upadku spółki oskarżona została również firma audytorska Arthur Andersen – jedna z ówczesnych „Big Five” przedsiębiorstw audytorskich na świecie. Od czasów skandalu Enron stał się symbolem zamierzonej korupcji i oszustwa w korporacjach, a w terminologii rachunkowości pojawiły się takie określenia, jak „kreatywna rachunkowość”, „rachunkowość agresywna i oszukańcza”. Przed skandalem tego typu zjawiska nazywano najczęściej „trikami finansowymi”, a pojęcie to obejmowało od niewielkich oszustw do bardzo poważnych fałszerstw [Gut, 2006, s. 1]. Czy można jednak utożsamiać ze sobą te pojęcia? Wielu autorów stosuje wymienione pojęcia zamiennie, nie rozróżniając ich znaczenia.

Szeroko zakrojonych badań dokonał w tym zakresie A. Hołda w 2016 r., analizując postrzeganie sformułowania „rachunkowość kreatywna” przez opinię publiczną i profesjonalnych księgowych. Wyniki, jakie otrzymał, wyraźnie wskazują, że autorzy artykułów i prac naukowych nie są zgodni co do jej definicji. Można jednak stwierdzić, że wielu autorów podkreśla jej pozytywne znaczenie. Odmiennie rzecz ma się w mowie potocznej, która utożsamia ją bezpośrednio z oszustwem i fałszowaniem sprawozdań finansowych [Hołda, 2016, s. 47]. Przywołane we wspomnianym artykule przykłady koncentrowały się na okresie do 2010 r., w związku z czym autorka niniejszego opracowania postanowiła zweryfikować, czy kolejne prace po roku 2010 zmieniły tę percepcję. Schemat 1 przedstawia wyniki przeprowadzonego badania.

Schemat 1. Percepcja terminu rachunkowość kreatywna

Źródło: Opracowanie własne.

Otrzymane wyniki potwierdzają, że autorzy prac naukowych w dalszym ciągu nie są zgodni co do definicji rachunkowości kreatywnej. Można nawet stwierdzić, że w ostatnich 2-3 latach zwiększyła się liczba artykułów pejoratywnie oceniających to pojęcie.

Autorka niniejszego opracowania identyfikuje się z pozytywnym rozumieniem definicji rachunkowości kreatywnej, która według P. Guta jest postrzegana jako prowadzenie rejestracji i ewidencji oraz przetwarzanie i prezentacja zdarzeń gospodarczych przy zastosowaniu obowiązujących aktualnie przepisów i odpowiednio interpretowanych zasad rachunkowości, w taki sposób, który nie jest wskazany w tych przepisach bezpośrednio, zaś jest on wynikiem zastosowania twórczego, pomysłowego i niestandardowego podejścia do konkretnych przepisów i zasad [Gut, red., 2010, s. 307].

O jakich prawach wyboru możemy zatem mówić? Przedsiębiorstwa mają możliwość wyboru różnych wariantów w następujących zakresach [Wiercińska, 2008, s. 142]:

- 1) sposób ujęcia (bilansowania) aktywów i pasywów,
- 2) metody wyceny aktywów i pasywów,
- 3) rozwiązania formalne, takie jak:
 - a) wybór momentu bilansowego,
 - b) wariant rachunku zysków i strat,
 - c) podział zysku,
 - d) sposób publikacji sprawozdań finansowych.

Charakterystycznym jest, że podjęcie subiektywnych decyzji w zakresie np. wyceny może dać odmienne wyniki finansowe w przypadku dwóch zbliżonych przedsiębiorstw prowadzących działalność w niemal bliźniaczych warunkach i dysponujących jednakowym majątkiem. Należy jednak podkreślić, że są to wyłącznie różnice przejściowe, wynikające np. z faktu odmiennego ujmowania kosztów w czasie czy wyceny rozchodu materiałów. Zarządzający jednostką starają się bowiem przedstawiać dane o sytuacji finansowej podmiotu w możliwie najkorzystniejszym świetle. Musi mieścić się to jednak w granicach ustalonego prawa, które – właściwie interpretowane – ma na celu przeciwdziałanie różnego rodzaju zniekształceniom. Należy przy tym podkreślić, że obszar swobody tych instrumentów umożliwia w pewnym stopniu manipulowanie danymi, jednak z drugiej strony swoboda ta jest niezbędna do przedstawienia wiernego i rzetelnego obrazu jednostki. Elastyczność polityki rachunkowości oraz jej wykorzystanie w praktyce gospodarczej staje się w znacznym stopniu uzależnione od księgowych i osób sporządzających sprawozdania finansowe [Gut, red., 2010, s. 307]. Co więcej, kreowanie pozytywnego wizerunku przedsiębiorstwa zależy w dużej mierze właśnie od umiejętnego wykorzystania dostępnych instrumentów, które w każdej sytuacji muszą być zgodne z obowiązującym prawem i zasadami rachunkowości, przy czym szczególnie istotna okazuje się zasada rzetelnego i jasnego obrazu (*true and fair view*) [Maćkowiak, 2015, s. 143-144]. Rachunkowość kreatywna wpływać może na poprawę wizerunku. Możliwe jest jednak wyłącznie łagodzenie złych informacji do czasu faktycznego polepszenia sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. Nie ma bowiem możliwości poprawy wizerunku firmy będącej w poważnych trudnościach przy zastosowaniu kreatywnej rachunkowości, a już z całą pewnością nie można utożsamiać jej z manipulacjami [Schneider, 2008, s. 204].

Kreatywność w potocznym znaczeniu ma zdecydowanie pozytywne zabarwienie. Osobę kreatywną cechują konstruktywność, mądrość, tworzenie i wdrażanie nowych, często oryginalnych rozwiązań. To wszystko przy zachowaniu umiejętności twórczego myślenia. Wyłącznie w temacie rachunkowości możemy odnaleźć próby nadania temu pojęciu negatywnego znaczenia. Powodem może być mylne podejście i zrozumienie pojęcia rachunkowości przez osoby niezwiązane z nią bezpośrednio. Kreatywną rachunkowość w rozumieniu pozytywnym cechują przede wszystkim [Schneider, 2008, s. 200]:

- kreowanie zdarzeń gospodarczych celem wykreowania dobrego efektu w sprawozdaniu,

- prezentowanie danych zawartych w sprawozdaniach finansowych w jak najkorzystniejszy dla jednostki sposób,
- zastosowanie wymienionych działań w całkowitej zgodności z prawem.

Należy przy tym podkreślić, iż pojęcie rachunkowości normatywnej, a więc takiej, która jest całkowicie zgodna z wszelkimi ustawami i zasadami, w zasadzie nie istnieje. Wynika to ze specyfiki współczesnych gospodarek. Częstość rozwiązań dotyczące określonych operacji gospodarczych nie zostały uregulowane, a więc gdyby nie kreatywna rachunkowość oraz zaradność księgowych, nie byłoby możliwości właściwego ujęcia operacji gospodarczych zgodnie z prawem.

Kreacja w rachunkowości nie może mieć nic wspólnego z manipulacjami dokonywanymi w księgach rachunkowych oraz sprawozdaniach finansowych, które w efekcie skutkują negatywnymi zjawiskami. Zdaniem autorki właściwie pojmowana kreatywna rachunkowość jest wręcz niezbędna w księgowości. Gdzie zatem są granice kreatywnej rachunkowości i od kiedy możemy mówić o naruszeniach prawa?

2. Granice prawa i rachunkowość agresywna

P. Gut [2006, s. 10-11] definiuje agresywną rachunkowość jako świadome, celowe i zamierzone prowadzenie rejestracji, przetwarzania, ewidencji i prezentacji zdarzeń gospodarczych sprzecznie z przepisami bądź przy tendencyjnie i niewłaściwie interpretowanych przepisach i zasadach rachunkowości. Przedstawienie innej niż w rzeczywistości (gorszej lub lepszej) sytuacji ekonomicznej jednostki może zaszkodzić użytkownikom informacji księgowych. W. Wąsowski [2003, s. 14] jednoznacznie utożsamia rachunkowość agresywną z fałszowaniem sprawozdań finansowych. Podobne zdania możemy odnaleźć w literaturze zagranicznej – zarówno w środowisku akademickim, jak i wśród praktyków rachunkowości (analityków finansowych czy księgowych). K. Naser [1993, s. 223-224] uważa, że jest to proces manipulacji danymi przy umiejętnym wykorzystaniu luk w zasadach rachunkowości, czy wybór takich metod i sposobów prezentacji informacji, które dostarczać mają danych skłaniających do podjęcia oczekiwanych decyzji finansowych. Autorzy nie są jednak zgodni w zakresie definicji tego pojęcia. Część z nich uważa odmiennie, że agresywna rachunkowość nie przekracza granic prawa. Wynika to z założenia, że rachunkowość agresywna ma na celu wprowadzenie odbiorców informacji w błąd poprzez manipulowanie posiadanymi danymi, a w efekcie zniekształcanie obrazu jednostki,

sztuczne zawyżanie lub zaniżanie poszczególnych wartości bilansowych, jednak w tak umiejętny sposób, aby wspomnianych granic prawa nie przekraczać.

Wymienieni autorzy zauważają, że rachunkowość agresywna w sposób niezgodny z istotą rachunkowości wykorzystuje prawa wyboru dostępne w ramach polityki rachunkowości, jednak nie utożsamiają jej w oszustwem księgowym. Jak podkreśla A. Wiercińska [2008, s. 147], pomimo że zniekształca ona obraz finansowy przedsiębiorstwa i polega na celowej manipulacji danymi finansowymi, to narzędzia wykorzystywane do jej wdrażania pozostają w granicach obowiązującego prawa. Takie działanie może prowadzić do negatywnych skutków, które odczuwają głównie właściciele, akcjonariusze czy Skarb Państwa, jednak pozostaje to niezwykle trudne do udowodnienia.

W zdecydowanej większości osobami dopuszczającymi się takich nadużyć są kierownicy jednostek. Manipulowanie wskaźnikami finansowymi, zawyżanie zysku czy ukrywanie różnych rodzajów ryzyka mogą na pierwszy rzut oka polepszać wizerunek przedsiębiorstwa. Takie działanie okazuje się jednak krótkotrwałe i porównywane obrazowo do konia trojańskiego [Hołda, Staszek, 2015b, s. 133]. W dłuższym okresie wywoła to bowiem skutki odwrotne od zamierzonych, a początkowe zadowolenie inwestorów ze zmanipulowanych wyników i wzrosty cen na giełdach mogą przekształcić się w wielokrotnie spadki i bankructwa po ujawnieniu prawdziwych informacji, tak jak miało to miejsce w przypadku Enronu czy Worldcomu.

Co zatem kieruje osobami zarządzającymi, które decydują się podjąć takie ryzyko? Wśród najczęstszych celów wymienia się [Hulicka, 2008, s. 61]:

- zwiększenie zysku lub ukrycie strat,
- pominięcie ryzyka finansowego,
- zatarcie skutków błędnych decyzji,
- zwiększenie wiarygodności przedsiębiorstwa,
- manipulowanie wskaźnikami analizy finansowej,
- poprawę wizerunku,
- unikanie negatywnych zachowań ze strony akcjonariuszy,
- uzyskanie dostępu do kapitałów,
- poprawę wyników menedżerów (celem uzyskania premii).

Stosowanie rachunkowości agresywnej jest następstwem najczęściej takich zjawisk, jak chaos informacyjny czy też duża zmienność regulacji podatkowych [Schneider, 2008, s. 204].

3. Granice prawa w rachunkowości

Niezależnie od poprzednich różnic definicyjnych autorzy pozostają zgodni w kwestii przekraczania granic prawa w rachunkowości. Jak podkreśla I. Oślak [2006, s. 227], oszukańcza księgowość to niewłaściwe interpretowanie obowiązujących przepisów i zasad rachunkowości, jak również całkowicie świadome prowadzenie ewidencji gospodarczych wbrew obowiązującym przepisom, które ma na celu przedstawienie nierealnego obrazu jednostki.

Krajowy Standard Rewizji Finansowej (KSRF) nr 240 [Rada Międzynarodowych Standardów..., 2009] w brzmieniu Międzynarodowego Standardu Badania (MSB) nr 240 (wydanego przez IAASB) nie definiuje pojęć rachunkowości kreatywnej czy agresywnej. Zniekształcenia sprawozdań finansowych określane są jako błąd lub oszustwo. Cechą, która odróżnia te dwa pojęcia, jest intencja, tzn. określenie, czy są one zamierzone i celowe, czy nieświadome i niezamierzone. Według MSB 240 umyślne zniekształcenia, które mają na celu wprowadzenie w błąd użytkowników sprawozdań finansowych, mogą być skutkiem:

- zafałszowania, manipulacji bądź zmiany danych / dokumentacji źródłowej, na podstawie których sporządza się sprawozdanie,
- błędnej prezentacji bądź umyślnego pominięcia zdarzeń, transakcji czy też innych znaczących informacji w sprawozdaniach finansowych,
- niewłaściwego i zamierzonego stosowania zasad rachunkowości do kwot, klasyfikacji i sposobu prezentacji oraz ujawniania informacji.

W Stanach Zjednoczonych w wyniku afer Enronu i Worldcomu uchwalono ustawę Sarbanesa-Oxleya (SOX), która reguluje praktyki finansowe i ład korporacyjny. Jej głównym celem jest odbudowanie zaufania inwestorów do rynków finansowych, poprawa jakości i wiarygodności sprawozdań finansowych oraz zwiększenie odpowiedzialności audytorów i zarządów. Przepisy ustawy przewidują zwiększenie efektywności kontroli wewnętrznej oraz zaostrzają wymagania dotyczące przejrzystości firm.

W Polsce fałszowanie sprawozdań finansowych jest przestępstwem, za które grożą surowe kary. Odpowiedzialność za oszukańczą rachunkowość przewidują m.in. następujące ustawy:

- Kodeks karny,
- Ustawa o rachunkowości,
- Ordynacja podatkowa,
- Kodeks karny skarbowy,
- Kodeks pracy.

Najsurowsze kary w ramach wymienionych ustaw to grzywna nawet do 19 198 080 zł (w 2017 r.) i kara pozbawienia wolności do 25 lat.

Podsumowanie

Autorzy stosujący pojęcia kreatywnej, agresywnej i oszukańczej rachunkowości nie są zgodni co do ich definicji. Dodatkowo używanie ich w języku potocznym skutkuje błędnym rozumieniem poszczególnych pojęć i zamiennym stosowaniem. W ostatnich kilku latach obserwuje się wzrost pejoratywnego stosowania sformułowania „rachunkowość kreatywna” na równi z oszustwami i fałszerstwami. W dużej mierze, wśród zbadanych artykułów naukowych, bezrefleksyjnym użyciem sformułowania „rachunkowość kreatywna” posługiwali się głównie młodzi badawcze. Może to być spowodowane używaniem tego pojęcia w negatywnym kontekście w mowie potocznej, w tym w szczególności w Internecie i mediach społecznościowych, których to młodzi ludzie są głównymi odbiorcami. Doświadczeni naukowcy i praktycy w większości wskazywali na ambiwalentne znaczenie tego pojęcia lub podkreślali konieczność odróżnienia kreatywnej rachunkowości od rachunkowości agresywnej i oszukańczej. Są to jednak daleko idące wnioski i uogólnienia, które wymagałyby pogłębionych badań w tym zakresie. Bez wątpienia jednak niezwykle istotne jest popularyzowanie wiedzy na temat znaczenia oraz różnic w poszczególnych pojęciach, tak aby uniknąć nieudolności.

Zmieniająca się rzeczywistość gospodarcza wymusza umiejętność ciągłego dostosowania się jednostek do zmieniającego otoczenia i powstających nowych operacji gospodarczych. Nie jest bowiem możliwe ustalenie sztywnych zasad postępowania czy regulacji dla wszelkich rodzajów prowadzonych działalności. Przepisy w wielu miejscach pozostawiają przedsiębiorcy pole manewru i to wyłącznie od jego decyzji zależy, czy posługując się kreatywną rachunkowością, będzie stosować określone instrumenty zgodnie z obowiązującym prawem, bez celowego wprowadzania w błąd użytkowników sprawozdań finansowych, czy też posunie się o krok dalej, stosując rachunkowość agresywną, nakierowaną na celowe zniekształcenia, które mają poprawić wizerunek jednostki. W najbardziej skrajnym przypadku może dopuścić się zastosowania rachunkowości oszukańczej, która przekracza granice prawa, jednak wówczas musi liczyć się z konsekwencjami wykrycia nadużyć oraz zastosowania wysokich kar, łącznie z zagrożeniem upadłości przedsiębiorstwa.

Literatura

- Berent A. (2013), *Rachunkowość kreatywna a agresywna – czyli jaka?* Prace Naukowe Młodych Ekonomistów Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku, t. 2, Gdańsk.
- Gut P. (2006), *Kreatywna księgowość a falszowanie sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- Gut P., red. (2010), *Rachunkowość zaawansowana. Część II – Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej i Międzynarodowe Standardy Rachunkowości*, Wydawnictwo WSHiR, Poznań.
- Hołda A. (2016), *Percepcja pojęcia „rachunkowość kreatywna” przez opinię publiczną i środowisko profesjonalnych księgowych w Polsce*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 87(143), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, s. 43-54.
- Hołda A., Staszal A. (2015a), *Is It Creative Accounting, Risk Management, Manipulation or a Fraud?* [w:] A. Jaki, B. Mikuła (eds.), *Knowledge-Economy-Society Managing Organizers: Concept of Their Applications*, Wydawnictwo Fundacji Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, s. 325-332.
- Hołda A., Staszal A. (2015b), *Pozytywne aspekty rachunkowości kreatywnej* [w:] B. Micherda (red.), *Sprawozdawczość i rewizja finansowa – ukierunkowania ekonomiczne, społeczne i regulacyjne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków, s. 132-143.
- Hulicka M. (2008), *Oszukańcza sprawozdawczość finansowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Karczewska M. (2016), *Kreatywność a dylematy etyczne w rachunkowości* [w:] M. Wójcik-Jurkiewicz (red.), *Ryzyko nadużyć w rachunkowości i finansach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice, s. 27-37.
- Król D. (2015), *Rachunkowość kreatywna a rachunkowość agresywna*, „Nauki o Finansach”, nr 2(23), s. 11-21.
- Kutera M. (2018), *Accounting Manipulations Related to Financial Assets*, „Nauki o Zarządzaniu”, vol. 23, nr 3, s. 23-29.
- Maćkowiak E. (2015), *Rachunkowość kreatywna a rachunkowość agresywna – próba poprawy wyniku finansowego jednostki gospodarczej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 74, t. 2, s. 143-151.
- Marczak A., Pączek M. (2016), *OdLOTowe zyski – przykład zastosowania kreatywnej rachunkowości* [w:] M. Wójcik-Jurkiewicz (red.), *Ryzyko nadużyć w rachunkowości i finansach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice, s. 47-56.
- Młynarczyk K. (2013), *Rachunkowość kreatywna a nieuczciwe praktyki księgowe*, „Prace Naukowe Młodych Ekonomistów Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku”, t. 1, s. 31-42.
- Naser K.H.M. (1993), *Creative Financial Accounting: Its Nature and Use*, Prentice Hall, New York, p. 222-237.

- Oślak I. (2006), *Rachunkowość kreatywna jako narzędzie zarządzania przedsiębiorstwem* [w:] Materiały konferencyjne „Rachunkowość w zarządzaniu jednostkami gospodarczymi”, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Rada Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej i Usług Atestacyjnych (IAASB) (2009), Krajowy Standard Rewizji Finansowej nr 240 w brzmieniu Międzynarodowego Standardu Badania nr 240, *Odpowiedzialność biegłego rewidenta podczas badania sprawozdań finansowych dotycząca oszustw*.
- Schneider K. (2008), *Kreatywne i agresywne aspekty rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 44, nr 100, s. 197-206.
- Schneider K. (2015), *Przestępczość ekonomiczno-finansowa a kreatywne aspekty księgowości*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 390, s. 234-241.
- Skoda M., Lengyelalussy T., Gabrhelova G. (2017), *Creative Accounting Practices in Slovakia after Passing Financial Crisis*, „Copernican Journal of Finance and Accounting”, Vol. 6, No. 2, s. 71-86.
- Sokołek M. (2017), *Kapitał podstawowy w przedsiębiorstwach osób fizycznych i w spółkach osobowych – dylematy prezentacji w bilansie*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 484, s. 188-196.
- Stępień K. (2014), *Polityka rachunkowości w kontekście rachunkowości kreatywnej*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 201, s. 314-326.
- Sylwestrzak M. (2016), *Zastosowanie regresji logistycznej do wykrywania fałszowania sprawozdań finansowych*, „Problemy Zarządzania”, vol. 14, nr 4(63), s. 89-102.
- Szewczyk-Jarocka M. (2015), *Kreatywna rachunkowość*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne”, t. 21, s. 29-38.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U., nr 121, poz. 591.
- Wąsowski W. (2003), *Falszowanie sprawozdań finansowych*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa.
- Wiercińska A. (2008), *Granice między kreatywną, agresywną i oszukańczą rachunkowością*, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego”, nr 2, s. 141-150.
- Wszelaki A. (2014), *Rachunkowość kreatywna – zjawisko pozytywne czy negatywne? Ujęcie teoretyczne*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu”, t. 55, nr 4, s. 103-111.
- Wszelaki A. (2016), *Znaczenie etyki księgowego w kształtowaniu obrazu sytuacji finansowej przedsiębiorstwa*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Współczesne Finanse”, nr 287(6), s. 123-132.
- Zawadzki A., Rybacka M. (2016), *Falszowanie sprawozdań finansowych w opinii biegłych rewidentów*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 436, s. 287-295.

CREATIVE ACCOUNTING AND THE LIMITS OF THE LAW

Summary: The article deals with the definition problem between the concepts of creative, aggressive, and fraud accountancy. It is an attempt to organize terminological chaos in literature, which allows for the replacement of the mentioned terms, which may wrongly mislead the recipients of the financial statements. It refers to particular types of definitions and ultimately it identifies the most frequent reasons for crossing the limits of the law in accounting.

Keywords: accounting, creative, aggressive, fraudulent, limits of law.